EVOLUȚIA INTERACȚIUNII DINTRE FILOSOFIE, RELIGIE ŞI ŞTIINȚĂ

Dumitru OU, Facultatea de Istorie şi Filosofie

Purpose of the research focuses on the links between philosophy, religion and science, aiming the historical evolution, assumptions, circumstances and major influence factors that contributed to the establishment of these three ways of knowing. In addition, the overarching objective of the research is directly related with argumentation of the inderdependence between philosophical, religious and scientific way of showing the world.

Dacă ar fi să reducem specificul naturii umane la o caracteristică esențială, nu am da greş să afirmăm că omul este o ființă a întrebării. Tendința de a pune totul sub semnul îndoileii şi de a trece de forma exterioară a lucrurilor este una existențială. Fiind aruncat într-un spațiu ontologic tainic, omul se vede nevoit de a recurge la toate mijloacele posibile de cunoaştere pentru a-şi justifica ființa şi pentru a-şi crea un sens care i-ar permite să depăşească absurdul acestei vieți. Insistența căutărilor l-a adus pe om în fața mai multor răspunsuri care l-au mişcat de la o realitate încorsetată în limitele simțurilor la una multidimensională şi complexă, lărgindu-şi astfel sfera conştiinței şi înțelegerii mult peste credibilitățile de la care a pornit.

Astăzi, istoria ne prezintă trei moduri majore de cunoaştere: filosofia, religia şi ştiința. În lumina unei subtile prejudecăți acestea sunt văzute ca fiind contradictorii. Oricine acceptă un mod sau altul din motive mai mult sau

mai puțin accidentale tinde să-şi motiveze supremația alegerii pentru a-şi legitima existența. Aceasta este fără îndoială cea mai mare greşeală a omului; care în loc să-şi lărgească percepția, o limitează la un mod sau altul. Abstractizându-ne de orice pretenție la adevăr absolut şi privind lucrurile prin prisma unei atitudini impersonale, înțelegem că diferența calitativă dintre filosofie, religie şi știință se manifestă doar la nivel de structură şi metode, acestea fiind de fapt într-o strânsă interdependență şi condiționându-se reciproc.

Conexiunile dintre filosofie, știință şi religie sunt fundamentale, iar mulți filosofi au fost în același timp şi oameni de știință şi personalități profund religioase. Este suficient să ne amintim de numele lui Pitagora sau Thales, Descartes sau Liebniz, Florensky sau Russel etc., ca să recunoaştem în aceştia conexiunile respective, fără a face apel la argumente. Şi totuşi, cât de strânsă este legătura dintre aceste trei moduri de cunoaştere? Care este această legătură? Cum s-a manifestat istoric? Ce ne poate oferi conştientizarea acestei interdependențe? – sunt întrebări de cotitură pentru omul contemporan, aflat într-o stare de criză a cunoaşterii şi căzut în mreja practicității care ucide în el orice suflare spirituală.

Interacțiunea dintre aceste trei moduri de cunoaştere poate fi remarcată pornind de la evoluția istorică, scopul, mijloacele, precum şi insuficiența fiecărui domeniu în parte de a limpezi problema adevărului. Filosofia, religia şi știința sunt interdependente pornind de la cea mai elocventă sesizare care ni le arată ca pe nişte domenii orientate spre dobândirea unei cunoaşteri adevărate. Această cunoaştere adevărata în sensul ei clasic nu este altceva decât o formă de acord între gândire şi realitate. Toate aceste moduri, sub forme specifice de limbaj, nivele, metode etc., încearcă să „împace" realitatea cu gândirea.

Știința are de a face cu o zonă de cercetare fixă şi niciodată nu pretinde la legi universale ale existenței. Ea nu este dogmatică, iar rezultatele cercetării sale sunt falsificabile, adică poate fi testată şi verificată validitatea lor. Rezultatele cercetării științifice sunt documentate minuțios. Pentru aceasta există standarde care asigură posibilitatea de a explica paşii care duc la o anume concluzie. Aici este importantă şi publicarea tuturor surselor folosite şi luarea în considerare a nivelului actual la care se află cercetarea în domeniul respectiv. Astfel, rezultatele cercetării devin comparabile, la fel precum progresul însuşi în disciplina respectivă. Lucrările de cercetare fac trimitere una la celalaltă. Ele vin în spirjinul, critică sau perfecționează teoriile existente.

Este de înțeles că omul nu poate accepta o explicație limitată a vieții, iar pe lângă întrebările „de ce?", „cum?" şi „de unde?", acesta este interesat şi de „pentru ce?". Filosofia se ocupă de acest „pentru ce?, " al cărui funcție este, în primul rând terapeutică. Aceasta nu contribuie la crearea necesităților materiale care sunt resimțite în special de oameni. Unii consideră chiar că filosofia în genere nu este utilă la nimic şi, prin urmare, nu este nevoie de ea.

Afirmând aceasta, se scapă din vedere un simplu adevăr – că filosofia nu e doar o ştiinţă, ci însuşi procesul de gândire, ideile ce se nasc în mintea noastră. Necesitatea filosofiei în viaţa omului este dovedită şi de obiectul ei de studiu. Doar nici o ştiinţă, fie că este vorba de matematică, fizică sau istorie, nu ne explică categorii atât de importante, cum ar fi timpul, spaţiul, binele şi răul, conştiinţa etc. Apărută din necesitatea omului de a înţelege esenţa lumii, filosofia a devenit acel mod de cunoaştere care explică şi sintetizează cunoştinţele din toate domeniile ştiinţei.

În accepţiunea general valabilă, religia se asociază cu credinţa în supranatural, sacru sau divin, codul moral, practicile de ordin ritual, dogmele, valorile şi instituţiile asociate cu această credinţă. Religia este însă mai mult decât atât, ea este expresia simbolică a unei încrederi în existenţa unei realităţi absolute de care omul depinde. Această încredere este credinţa religioasă. Ea permite omului să se orienteze în labirintul marilor întrebări ale vieţii şi îi dă acestuia un sens al existenţei sale care depăşeşte viaţa biologică. Religia are deja toate răspunsurile pregătite, doar că acestea vin în dezacord cu suficienţa raţiunii, iar acceptând o astfel de cunoaştere trebuie să trăim în permanenţă la limita dintre credinţă şi îndoială.

Observăm că fiecare din aceste domenii are câte un „călcâi al lui Ahile” care poate fi vindecat doar printr-o colaborare reciprocă.

Societatea contemporană se află într-o criză a cunoaşterii ce a devenit tot mai evidentă odată cu înţelegerea că ştiinţa este insuficientă pentru a rezolva problemele fundamentale ale existenţei şi că excesul pe care îl manifestă aceasta asupra sferelor activităţii practice se soldează cu efecte negative fatale. Industrializarea masivă cu toate consecinţele ei – poluarea, exploatarea sălbatică a resurselor, criza moralităţii, explozia demografică etc., sunt rezultate ale ştiinţei care tind să afecteze profund echilibrul planetei. Conştientizăm că suntem în acelaşi timp şi victimele acestei dezvoltări fără precedent. Ca răspuns la aceste provocări ale orgoliului ştiinţei se pun tot mai des întrebări cu privire la ce putem face ca să schimbăm situaţia. Astfel, se impune cu necesitate problema găsirii unor limite, a unui punct de întâlnire între bine şi rău, dincolo de graniţele căruia ştiinţa să nu fie lăsată să treacă. În rezolvarea acestei dileme, este necesară implicarea nu doar a oamenilor de ştiinţă, ci şi a tuturor practicienilor şi teoreticienilor care pot propune soluţii valabile. O alternativă ar putea fi concilierea modurilor de cunoaştere care au rămas în umbră şi care sunt, în primul rând, responsabile de situaţia spirituală a omenirii. Starea firească a omului este aceea care îl defineşte ca om al iubirii, al comuniunii, al virtuţii, al statorniciei în bine şi al dorinţei de suprasenzorial. Această stare de graţie constă în preocuparea pentru cele superioare, spirituale, în asumarea responsabilităţii faţă de el însuşi şi faţă de semeni, în cultivarea şi afirmarea demnităţii fiecărui om ca persoană. În acest sens, este nece-

sară conlucrarea reciprocă între mijloacele de cunoaştere accesibile omului, atât cele ce ţin de activităţile practice, cât şi cele spirituale

Condiţiile istorice în care ne aflăm ne impun tranziţia la un nou mod de cunoaştere care ar stopa evoluţia regresivă a sferelor de activitate în care este încadrat omul contemporan. În plus, fiind la marginea istoriei şi având în spatele nostru o imagine clară a evoluţiei prin care a trecut cunoaşterea umană, putem depăşi erorile deja cunoscute şi, în sfârşit, închega într-o eficientă colaborare, modurile de cunoaştere existente. Aceasta ar permite elaborarea unui nou tablou al lumii, în care toate curentele de gândire nu s-ar mai ciocni violent, ci ar fi într-o legătură de complementaritate.

Recomandat
Vasile ŢAPOC, dr.hab., prof.univ.